

Sorin CUCERAI

Miképp lehetséges a minimális állam?

Mint bármilyen más államtípus, a minimális állam is különféle javakkal szolgál. Polgárainak e javak két különböző típusát nyújtja: védelmet azon agresszióval szemben, amelyet minden polgárval szemben – mint önálló individuummal szemben – a többiek elkövethetnek. Másképpen fogalmazva, a minimális állam e kettős védelmi funkciójából meríti legitimitását: az individuumok összességét a hadsereg védi az agresszióval szemben, az egyes egyedeket pedig, mindegyiket külön-külön, a törvények és a bíróságok rendje, valamint a rendőrség.

Na már most, az érveknek két olyan típusa létezik, amellyel igazolhatjuk a minimális államot. Az első értítípus gazdasági természetű. Amint fennebb mondtuk, minden állam – köztük a minimális állam is – javakat biztosít. A közgazdászok azonban különbséget tesznek a magán- és a közjavak között. A magánvagyon körébe azok a dolgok tartoznak, amelyek valaki magántulajdonát képezik. Ez a vagyon megosztható abban az értelemben, hogy különböző egyének e javakból különböző mennyiséget tarthatnak saját tulajdonukban. A szabad piacon – például – a kenyér ilyen magántulajdon.

Ezzel szemben a közjavak olyan javak, melyek köztulajdonban vannak. Ami azt jelenti, hogy e javak előállítását közvetlenül a „köz” fizeti, másrészt azt, hogy a köz számára ezek egyetlen szolgáltató révén érhetőek el.

A különbség számomra nyilvánvaló. Egy magántulajdonban levő dolog valamely cél elérésében hasznos eszköz. A magánjavak szabad piaci cseréje épp ezt jelenti: az egyének átadják egymásnak azokat az eszközöket, amelyeket hasznosnak gondolnak saját céljaik elérésében. Ezzel elentében, a közjavak közös célt jelentenek, olyan célt, amely minden egyén számára kívánatos, akik ennek folytán finanszírozzák a szóban forgó javak előállítását, és akik felruháznak egy velük nem azonos szereplőt a közjavak szolgáltatásának szabályozásához szükséges autoritással. Éppen ezért a közjavak nem átruházhatók és nem megoszthatók: mivel célt jelentenek, s nem eszközt, nem létezhet számukra piac; emellett, míg az eszközök tekintetében van értelme azt mondanunk, hogy egy egyén egy bizonyos eszközből többet birtokol vagy birtokolhat, mint egy másiktól, addig értelmetlen azt állítani, hogy egy egyén valamely célból többet birtokol vagy birtokolhat, mint egy másik egyén.

Ekülönbségtétel nyomán nyilvánvaló, hogy egyetlen állam sem vállalkozó – azaz nem termel, és nem szolgáltat magánjavakat. Ellenkezőleg, bármely állam közös célokat szolgáltat, amelyeknek előállítását és forgalmazását összes polgárai finanszírozzák. Más szavakkal: minden állam közjavakat szolgáltat. Viszont ha a közjavak közös célok, akkor konszenzust feltételeznek. És minél nagyobb körét állítja elő az állam a közjavaknak, annál nehezebben szerzi meg és tartja meg az ehhez szükséges konszenzust. Ami azt jelenti, hogy a minimális állam, amely a közjavaknak csupán két és csakis két típusát állítja elő, a legműködőképesebb állam.

Másrészt, mivel a közjavak nem átruházhatók, nem léteznek számukra piac. A piac nem létezéséből viszont az következik, hogy nem lehet gazdasági számításokat végezni. Ami azt jelenti, hogy mind a közjavak előállításának, mind pedig elosztásának a költségei tetszőlegesek. Más szavakkal: e javak irracionálisak. Következésképpen, a közjavak elosztójának szerepében bármely állam irracionális. Az állam nem az érzéketesülése, ahogy Hegel akarta, hanem épp ellenkezőleg, az irracionálissá válás egyik tényezője. S minthogy a minimális állam a közjavak legkisebb körének az elosztója, az összes közül a legkevésbé irracionális. Vagyis a legkevésbé fogja vissza az egyének ama képességét, hogy racionális viselkedésmódokat alakítsanak ki, és megtanulják alakítani jövőjüket a próbák és hibák módszerével.

A másik, minimális államot igazoló értítípus politikai természetű. Pontosabban: a republikánus kormányzás erkölcsileg kívánatos természetéből adódik. A republikánizmus egyik értelmezése szerint azt jelenti, hogy az állam élén egy elnök áll. Ebből a szempontból a köztársaság a monarchia ellentéte. A monarchikus berendezkedésben a kormányzat a király magántulajdona, republikánus rendszer esetén viszont köztulajdon, amelyet az elnök adminisztrál. A kifejezés – másik értelmezése szerint – kormányzást jelent a kormányzókat beleegyezésével. A köztársaság tekintetben is ellentéte a birodalomnak. Nos, a minimális állam az egyetlen államtípus, amely összeegyeztethető a kimondottan republikánus típusú kormányzással (azaz az egyetlen államtípus, mely a republikánizmus mindkét értelmével összeegyeztethető).

Igy van ez, mivel – amiként fentebb is mondtuk – a minimális állam rendelkezik leginkább azzal a képességgel, hogy hosszú távon kialakítsa és fenntartsa a minden polgára közös céljaira vonatkozó konszenzust. Minthogy az agresszióval szembeni védelem olyan cél, amelyet minden egyén szükségesnek tart mindaddig, amíg ennek lehetősége fennáll, ezt a védelmet könnyen az egyének közös céljaként fogalmazzhatják meg. Az agresszióval szembeni védelem konszenzusa – legyen szó akár az egyének összessége elleni, akár az egyes egyének elleni agresszióról – következésképpen egy minimálkonszenzus. Az a típusú konszenzus, amely szükséges és elégséges a minimális állam létezéséhez.

Eredményeképpen minden egyes egyén elfogadja a kormányzást, ami azt jelenti, hogy a kormányzat formája republikánus.

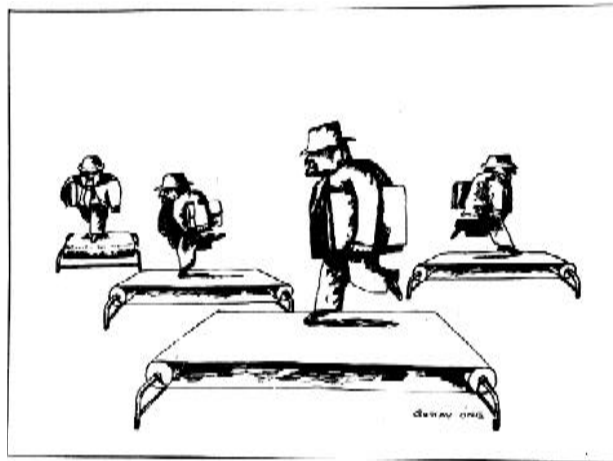
Hozzáteszem, hogy a republikánus kormányzás nem zárja ki a többségi elvet, csupán csak az elnyomó többséget. Tétélezzük fel, hogy Ön tömbházban lakik, és szomszédjai egy közösségi antenna felszereléséről döntenek, amely ellen egyedül Ön tiltakozik. Ha szomszédjai megvásárolják az antennát, és úgy szerelik fel, hogy Ön ne részesüljön annak vélti lehetőségeiből, akkor egy nem elnyomó többséggel van dolgunk. Ha viszont, épp ellenkezőleg, a szomszédok arra kötelezik Önt, hogy hozzájáruljon az antennavásárlás és -felszerelés költségeihez, akkor a többség elnyomóvá válik. A felhozott példában a nem elnyomó többség mégis megveszi és felszereli a közösségi antennát, ami azt jelenti, hogy a döntést a többség hozta meg.

Más szavakkal, egy kimondottan republikánus jellegű rendszerben a többség csakis a Pareto-optimumnak megfelelő döntést hozhat. (Pareto-optimum nyilvánul meg egy döntésben, ha az egy vagy több egyén helyzetének javulását eredményezi anélkül, hogy a többiek helyzete romlana. Következésképpen, ha megállapítható lenne, hogy az Ön szomszédainak döntése, mellyel köteleznék, vállaljon részt az antennavásárlás és -felszerelés költségeiből, nem teszi rosszabbá az Ön helyzetét, akkor az egy Pareto-optimumot fejez ki, és Önnek semmi oka nem lenne arra, hogy ne fogadja el.) Világos, hogy bármely nem teljesen minimális állam birodalmi elvek alapján kormányoz, amely lehetővé teszi egyes egyének számára, hogy támadóan lépjenek fel másokkal szemben, akik az agresszió áldozataiként akaratos ellenére válnak kormányzottakká.

*

Minden állam redisztributív. Mivel közjavak szolgáltatója, az állam átrangsorolja a magánjavakat is. Kivonja e magánjavakat a szabad piacról azzal a céllal, hogy velük a közcélok megvalósítását finanszírozza. Azonban azt már láttuk, hogy a közjavak termelése irracionális, s ezért esetükben lehetetlen gazdasági számításokat végezni. Következésképpen a közjavak termelésére és szolgáltatására vonatkozó döntések szükségszerűen esetlegesek. Ami azt jelenti, hogy a magánjavak kivonása – akárhogy kerüljön is sor rá – szükségszerűen esetleges, és újraelosztási konkvenciákkal jár. Ugyanis a piacról kivont magánjavaknak legalább egy része a közjavak szolgáltatásával megbízott kormányhatóságok tagjainak birtokába kerül.

Több különbség is fennáll az átadások e típusa és a szabad piacon lebonyolított transzferek típusa között. Először is, e transzfer nem csere. Az egyén nem lemond valamiről, hogy cserébe valami mást kapjon. Nem lehet szó a javak kölcsönös átadásáról, mivel e közjavak nem átruházhatók.

Gustav Onga Raiz, 1983

házhatók. Az egyének már abban a pillanatban a közjavak birtokosai válnak, amikor eldöntik, hogy van egy közös céljuk. Nem egy új szolgáltatásért fizetnek, amikor lemondanak magánjavaik egy részéről, hanem azt bizonyítják, hogy van egy közös céljuk. Az adófizetés épp ezért kötelező, ki nem fizetése a közös cél el nem ismerését jelenti, annak a konszenzusnak az érvénytelenítését, amely lehetővé teszi az államot. (Ez a dolog még akkor is igaz, ha elfogadják a „törvényes potyautasok” létezését. Bevezethetők, például, olyan szabályok, amelyek alapján egy bizonyos jövedelemküszöb alatt nincs adókötelezettség, vagy olyanok, amelyek egyes sajátos státussal rendelkező egyének – nevezzük őket „nemesekek” – számára eltörli az adózást. De ezekben az esetekben csak még nyilvánvalóbbá válik az állam redisztributív szerepe.) Adót fizetni annyit tesz, mint igazolni egy közös célt. Ami azt jelenti, hogy az adóknak nincs gazdasági értékük, jelentőségük kizárólagosan szimbolikus. Adózátn nem vásárolok semmit, csak bebizonyítom, hogy köztem s a többiek közt van valami közös, olyasvalami, ami hozzájuk hasonlóvá tesz.

De ha minden állam redisztributív jellegű, akkor ebből az következik, hogy a minimális állam is az. A minimális, illetve a totalitárius vagy támogató állam közötti különbségek nem azok természete közötti eltérések, hanem csupán fokozatiak. Más szavakkal, a minimális állam már magában foglalja a több mint minimális állammá való átalakulás elveit és mechanizmusait.

Következésképpen, a minimális állam létrehozására irányuló stratégiának számításba kell vennie a benne rejlő redisztributív elvet. Nem kell eltörölni ezt az elvet, mert azzal magának az állam építésének a lehetőségét szüntetné meg, csupán biztosítania kell azt, hogy a redisztribúció ne legyen több a minimálisnál. Azaz a minimális állam építésének azt kell garantálnia, hogy az illető állam legfeljebb minimális lehet. De lehetséges-e ez?

Úgy hiszem, igen. Elgondolhatunk ekként egy olyan államot, amely szuverén „községek” konföderációja, még ha „községen” olyan területi egységet is értünk, amely viszonylag kisszámú egyént (vagy családot, ha ez a mértékesség megfelelőbb) foglal magában. Egy ilyen község szu-

verenitása azt jelenti, hogy mindegyik község számára biztosított az elszakadás joga. Ez az elszakadási jog alapvetően republikánus jog, mivel azt garantálja, hogy a kormányzásra csak a kormányzókat egyetértéssel kerüljön sor. (Vagyis: az elszakadás lehetősége lehetetlenné teszi az elnyomó többségek kialakulását.) Bármikor, amikor egy község úgy gondolja, hogy a többség döntése nem felel meg a Pareto-féle optimum-kritériumnak, és hogy helyzete rosszabbra fordul a döntés elfogadásával, elhagyhatja a konföderációt. (Akár a községek egy egész csoportja is kiléphet a konföderációból, hogy egy alternatív konföderációt hozzon létre.)

A közös törvények fennállása a község területénél jóval nagyobb területeken, valamint a konföderatív állam által garantált védelem olyan komoly előnyöket jelent, amelyekről a községnek le kell mondania, amikor a szecesszió mellett dönt. Ezért az elszakadáshoz való jog érvényesítésére gyakorlatilag nem kerül sor, csupán akkor, ha a többség döntéséből származó hátrányos következmények többet nyomnak a latban, mint a konföderációhoz tartozás előnyei, és csak akkor, ha ezek a hátrányok más úton nem számolhatók fel (azaz ha az illető többséget nem lehet másképp meggyőzni, hogy lemondjon döntéséről). Ez azt jelenti, hogy a konföderatív állam, minden látszat ellenére, rendkívül stabil, s az esetleges elszakadások csakis időlegesek lesznek. Ugyanis amint megszűnik az elszakadáshoz vezető ok, a konföderációhoz való tartozás előnye ismét többet jelentenek, mint a konföderáció felbomlása által okozott hátrányok. Vagyis a konföderatív állam magában hordozza területi gyarapodásának elvét, mivel a szuverén községek konföderációja annál vonzóbb, minél nagyobb. Következésképpen, az elszakadáshoz való jognak – a kilépés szabadságának – a garantálása a szecesszió megelőzésének és egyben az állam minimálisaként való megtartásának a legjobb eszköze is. A szecesszióhoz való jog garantálja mindegyik szuverén község számára, hogy nem nyomják el, tehát azt, hogy nem lesz lehetséges a minimálisnál több konszenzus, mely a magánjavak nagyobb mérvű elvonását feltételezné.

De ha konföderatív szinten az állam csakis minimális lehet, hogyan tudja megőrizni ezt a jellegét községi szinten? Ugyanazon eszköz segítségével, amely a konföderáció szintjén is biztosított: a kilépés szabadságának garantálásával. A konföderatív állam nem szabhatja meg egyetlen községnek sem, hogy milyen szabályokat alkosson az egyéneknek az illető községbe való befogadására. E jog megadása és szabályozása a községek szuverenitására tartozik. Gyakorlatilag mindegyik község többé-kevésbé korlátozza az egyének azon jogát, hogy a község területén letelepedjenek. De a konföderatív állam köteles rákényszeríteni a konföderációban tag községekre az egyének kilépési jogának garantálását. (Természetesen, e jog sem abszolút. Egy bűnöző – például – nem élhet ezzel a joggal annak érdekében, hogy elkerülje a büntetést. Vagy élhet vele?)

Ekképpen minden olyan egyén, aki nem agresszor (de agresszió áldozata), bármikor elhagyhatja a község területét, akár azért, hogy elszigetelten éljen, akár azért, hogy másokkal társulva egy másik községet alapítson. Minthogy a konföderációban állampolgársággal rendelkező magános egyének ugyanolyan védelmet élveznek, mint amelyet a konföderáció bármelyik állampolgárának garantál, a községek nem nyújthatják az egyéneknek ugyanazokat a típusú előnyöket, amelyeket a konföderáció nyújt a községeknek. Következésképpen, a konföderatív államtól eltérően a községek nem tartalmazzák ugyanazt a területi növekedési elvet.

Gazdasági értelemben a községeket tőkejavakként foghatjuk fel. (A község valójában nem politikai entitások, legalábbis nem feltétlenül.) A község fizikai értelemben vett szomszédság, amelyben a többiek egy szerű léte hasznos lehet a számomra, nem csupán a mások részéről érkező agresszióval szemben, hanem korlátozott védelemtől is a váratlan természeti jelenségekkel szemben – abban az értelemben, hogy a többiek segíthetnek az elszennvedett veszteségek miatti kártalanításban. Ez azt jelenti, hogy a község – a konföderatív államtól eltérően – magában foglal egy területi korlátozási elvet is. Megtörténhet, hogy a századik új szomszéd tőlem oly messze telepedik le, hogy nem biztosíthatja a korlátozott védelmet a váratlan természeti tényezőkkel szemben – és ezért, az én szempontomból, egy másik község lakójának számít.

A más egyénnel való szomszédság haszna teszi, hogy egy község dyannira lehet népes vagy létszámban korlátozott, és területileg olyanira lehet kiterjedt vagy behatárolt, amennyire lakosai akarják, úgy, hogy a szomszédság továbbra is előnyt jelentsen. Másrészt a fizikai szomszédság e haszna a község egyik jellegzetessége. Mindannyiszor számításba kell venni, ahányszor egy egyén mérlegelni kezdi, elhagyja-e vagy sem a községet. Ezenkívül ha a községi elszakadás esetén nem téved ki fel a térbeli áthelyezés költségeinek a kérdése (mivel a község maga „nem költözik” máshova), az egyéni kiválás esetén ezt a problémát is számításba kell venni.

Egyelőre megállok itt. Remélem, meggyőző módon sikerült bizonyítanom, hogy csupán akkor alkothatunk meg egy minimális államot, ha leg több minimális állammként gondoljuk el, és ez csak akkor lehetséges, ha az elszakadás joga, mind helyi, mind egyéni szinten, garantált. Ezt a jogot kell demitizálni, megfosztani örögi jellegétől, ha olyan világban szeretnénk élni, amelyben az agresszió minimális. Mindenesetre a szolgátság felé vezető út az elszakadáshoz való jog megszüntetésével kezdődik.

Másrészt tudatában vagyok annak, hogy nem válaszoltam itt egy másik kérdésre (talán a következő számban válaszolok rá), éspedig: ha az állam irracionálitást gerjeszt, szükségünk van-e vajon még rá (akár minimális állam formájában is)?

Fordította: BAKK Miklós

SORIN CUCERAI 1967-ben született Bukarestben. A *Cotidianul* napilap publicistája és kommentátora. Robert Nisbet: *Conservatorismul* (Konzervativizmus, fordítás), *Du Style*, 1998; David Beetham: *Birocrația* (Bürokrácia, fordítás), *Du Style*, 1998.